

Adolf Hitler, velký válečník

Autorka: Juliana R.

Kdo připlouvá do Evropy kolem Gibraltaru, jako první z ní spatří mešitu. Kdo zase připlouvá do Afriky přes Ceutu, uvidí nejdřív sochu Hérakla, opírajícího se silou vůle i svalů do dvou žlábkovaných pilířů. Podle báje stojí hérós rozkročený mezi dvěma kontinenty, které od sebe právě oddělil rozpolcením skály. Ceuta s Gibraltarem, to jsou ony **Héraklovy sloupy**, o kterých psal Platón, Dante, Cervantes. A prostor, kde se „stýkají a potýkají“ Afrika s Evropou, se nemůže obejít bez paradoxů.

Mešitu na nejjižnějším mysu Gibraltaru nechal ve druhé polovině devadesátých let 20. století postavit saúdský král – jako první muslimský svatostánek od reconquisty (1492). **Reconquista.** Procházíme-li se v přístavu španělského města Algeciras, odkud vyplouvají lodě do Afriky, nebo v přilehlé čtvrti, reconquista se nezdá ničím než slovem v písku; už ho smazaly vlny přistěhovalců, od šedesátých let čím dál mocnější. Ulice lemují samá „kadeřnictví Abdulláh“ a „halál řeznictví Granada“, zahrádky restaurací naplňují výhradně arabské tváře, tu tam se pestří barvy palestinské vlajky. V roce 2021, odkud pocházejí poslední dostupné údaje, žilo ve Španělsku 870 000 legálních imigrantů z Maroka (stranou ponechme ostatní arabské země). O několik týdnů dřív jsem si v centru katalánské Tarragony

chtěla prohlédnout ruiny římského divadla. Bylo poledne a bohabojný lid v úborech, které by jistě zaujaly Delacroixe, se scházel do mešity, zatím co na rohu prosila o **zakát** žebračka v burce. Byla jsem jediný běloch na ulici, k čemuž římské rozvaliny tvořily kulisu velmi smutnou.

„Je tady *hodně* Maročanů,“ uznala mexická dívka, s kterou jsem se bavila na střešní terase jednoho hostelu v Granadě. Přicestovala do Španělska společně se 2,2 milióny ostatních Latinos, nikoliv však natrvalo. Jakmile skončily pandemické restriktce, mladá cestovatelka si koupila tu nejlevnější letenku, shodou okolností na Pyrenejský poloostrov. Jen přičiněním další náhody se z výletu stal dvouletý pracovní pobyt, z něhož vyráží na cesty po Evropě. „Nikdy mi nic neudělali,“ pokračuje, „ale jednou jsem bydlela s Maročanem, který se ke mně choval, jako bych byla hloupá, jenom protože jsem žena. Vaše civilizace alespoň měla s Araby historický a kulturní kontakt, ale my Američané ne. Je to pro nás těžké.“

V tom má krásná světoběžnice pravdu: kulturní styk Evropy s arabskou (či arabsko-židovskou) Afrikou byl velkolepý. Pod kvetoucím loubím v Córdobě dodnes sedí bronzový Maimonides v turbanu a špičatých arabských střevíčkách. V Ceutě zase Muhammad al-Idrísí vyzdvihuje oběma rukama nad hlavu mapu Afriky, Evropy a Asie, již vyhotovil pro křesťanského krále Rogera. Zázrak arabské kartografie se narodil v Ceutě, studoval v Córdobě a působil u sicilského dvora. Muzeum v malém andaluském městečku Chiclana de la Frontéra, obklopeném slanisky a proslulé karnevaly, chová bez zjevné souvislosti moderní bustu Avicenny, jíž dopřává prominentní místo hned pod nápisem „Museo Chiclana“. Avicenna sice k arabsko-židovskému *milieu* středověkého Španělska nepatřil, působil však na univerzitě Al-Karaouine v marockém městě Fès společně s mnoha učenci, kteří v Africe našli útočiště před reconquistou. Al-Karaouine vznikla roku 859 (Arabové ji, ovšem neprávem, označují za první univerzitu světa) a k jejímu rozvoji výrazně přispěl právě odchod nekřesťanské inteligence z Andalusie. Funguje dodnes; z tmavých oprýskaných uliček fèské *medíny* (ohrazeného historického centra) lze nahlédnout na nádvoří s prolamovanými oblouky a nezbytnou fontánou.

Jestliže spolu evropská mešita a africký Hérakles vytvářejí něco, co by se dalo nazvat paradoxem Héraklových sloupů, samo jižní Španělsko je takových paradoxů plné. Tak třeba v Seville stojí slavná **Giralda**, zvonice katolické katedrály, která bývala minaretem. Dnes ji zdobí maurské ornamenty – Karel Čapek si ve Výletu do Španěl povšiml, že je věž jaksi „vyšívaná“ na způsob textilií v nomádských stanech – spolu s křesťanskou sochou Víry na vrcholku. Olbřímí **mešita v Córdobě** (spolkla by několik nádraží nebo rovnou náměstí) se sice po reconquistě změnila v kostel, byla to však pochybná konverze. V takzvaném „lese sloupů“ s podkovovitými, červeno-bílými oblouky umájjovské architektury jen tu a tam prosvítá něco křesťanského: třeba pozlacený oltář nebo figurativní štít. Už při výzdobě kupole za vlády córdobských emírů však na stavbě pracovali křesťané. Muslimští zadavatelé si totiž přizvali Byzantince, kterým jejich náboženství nezakazovalo vyzdobit interiér jinými motivy než ornamentálními. A do třetice: po vzoru **Alcázar v Seville** – rozlehlého královského komplexu se zahradami a lázněmi, jenž patří k nejpůsobivějším památkám maurské architektury – si nechala katolická veličenstva stavět paláce i po reconquistě. V samotném

Alcázar se z moře ornamentů náhle vynořuje kachlíkové obložení plné zvířat a mytologických bytostí.

„Arabský režim ve Španělsku,“ přemítá **Adolf Hitler**, „bylo něco úžasně vznešeného: největší vědci, myslitelé, hvězdáři, matematikové, a současně kolosální rytířskost. Když tam později přišlo křesťanství, dá se říct: barbaři. Rytířskost Kastilců je ve skutečnosti arabským dědictvím. Kdyby u Poitiers nebyl zvítězil Karel Martel: když už jsme na sebe vzali židovství – křesťanství je něco tak fádního –, tak jsme měli radši přijmout mohamedánství, toto učení o odměně za hrdinství: jenom bojovníci se dostanou do Sedmého nebe! Germáni by si byli podmanili celý svět, jenom křesťanství nás od toho zdrželo.“ (*Monology z Vůdcova hlavního stanu*, s. 265)

Jsou mezi těmi cizími tvářemi v dnešní Andalusii myslitelé, hvězdáři a matematikové? Jsou mezi bělochy, které tam lze ještě potkat, rytíři?

Ať už si o křesťanství myslíme cokoliv, snad nikde se nezdá tak „naše“, evropské, jako v Ceutě. Calderón chtěl kdysi „ztratit tisíc životů“, aby alespoň jediný ceutský kostel zůstal zasvěcen Neposkvrněnému početí. A vsutku je dosud **Ceuta** městem kostelů – a vůbec architektury světlé a spořádané, kontrastující s vášnivě barevnými výkřiky tropů kolem. Lze se tu projít alejí vystavěnou z bust a citátů starých učenců, kteří psali o „sloupech Héraklových“: od Platóna přes Strabóna po Pomponia Melu a další. Ve starověku bývalo město součástí římské provincie **Mauretania** a později krátce patřilo k byzantské říši, poté však padlo do rukou Arabů. V 16. století je na islámu dobyli Portugalci (s Jindřichem Mořeplavcem, renesančním králem-objevitelem, osobně); po nich tu zbyla monumentální pevnost s modrými plavebními kanály. Když se rozpadla španělsko-portugalská unie, Ceuta se společně se sousední Melillou rozhodly zachovat věrnost španělské koruně, a tak obě dodnes odolávají marockým územním nárokům: hradba ze samých Marií a katedrál...

*Esenciálně afro-arabský obrázek
- brzy také u nás?*

Třebaže v Ceutě žijí i Arabové, evropský ráz si zachovala také demograficky: Španělé dosud tvoří asi 60 % obyvatelstva. Maročanů však přibývá. Proto billboardy lákají mladé Hispánce, aby se tu usadili a využili daňových výhod, jež jim nabízí občanství autonomního města. Výlučně španělská asi Ceuta nebyla nikdy. „[...] putovali jsme úzkou hlavní ulicí města,“ vzpomíná H. Ch. Andersen, jeden z velkých cestovatelů 19. století, „plnou marockých Židů, Arabů, těsně zahalených žen a nahých dětí. Za pevnostní branou jsme se octli přímo v táboře Beduínů a Arabů s jejich velbloudy.“ I mně se naskytl jeden z nejkonzentrovanejších obrazů Afriky za posledními domy Ceuty: koza slunící se na střeše auta.

Na ceutském znaku stojí „Non plus ultra“ neboli „Dál už nic“; jenže ani antika tomu zvláště nevěřila. „Bylo by hanebné neznat nic za Herkulovými sloupy,“ míní Seneca. Tak tedy dobrá. Ceutsko-marocká hranice ovšem patří k nejstřeženějším na světě. Překračovat se musí pěšky; i arabská babička s chodítkem se dlouhými koridory plouhá po svých, a tak ji přes pomoc jejích souvěrců cesta z marockého do ceutského taxíku určitě bude stát alespoň dvacet minut. Byla jsem jediným bělochem směřujícím do Afriky a po čase se kamsi ztratil i dav marockých *pendlerů*. Ocitla jsem se sama; jen chodbu, kterou jsem procházela, lemovalo asi dvacet muslimských mladíků s pouty na rukou, kteří se zjevně pokusili nezákonně dostat do Evropy. Každý z nich pozdravil. Aha, samozřejmě: „rytířskost Kastilců je ve skutečnosti arabským dědictvím....“

Za Héraklovy sloupy - tedy *stricto sensu* do Maroka - nahlíželi Evropané dbalí Seneky odjakživa. V 19. století si zmíněný Hans Christian Andersen udělal krátký výlet do Tanžiru, odkud přes moře obdivoval modravé pobřeží Evropy a maják na Gibraltaru. Henri Matisse strávil několik měsíců roku 1912 tamtéž. Opájel se severoafrickým světlem a barvami, zatím co maloval ulice, interiéry, pohledy z okna, zátoku. Eugène Delacroix v Maroku během půlročního pobytu skicoval koně, ruiny a ženy - a vytvořil i obraz zdejšího sultána. Jeho slavné plátno **Ženy z Alžíru** ve skutečnosti čerpá z malířových **marockých** impresí. Podobně promítl marocké zkušenosti do Alžírska i Camille Saint-Saëns ve své *Suite Algerienne...* Uměním se ovšem evropské „puzení k Jihu“, *Drang nach Süden*, nevyčerpalo.

Léta Páně 1912 - v roce Matissova pobytu - si Maroko mezi sebe rozdělily Španělsko s Francií. Za občanské války míval *caudillo* marockou gardu, stejným dílem oddanou jako

fotogenickou (líbila se nejen španělské propagandě, ale rovněž Führerovi). „Maurové“ se osvědčili coby dobří frankisté, byť prý mírně dráždili klerikály. Znamky španělské koloniální přítomnosti v severním Maroku jsou ostatně patrné dodnes. Platí to i o Tanžíru, který Španělsko drželo pouze za II. světové války (1940–45), kdežto v míru jej – coby strategicky významný přístav – spravoval kolektiv mocností. Jak býčí aréna, tak Cervantesovo divadlo s půvabným secesním průčelím zchátraly, v současnosti však procházejí rekonstrukcí, aby mohly hostit kulturní akce. Jenže marocké.

„Tahle ulice bývala celá španělská,“ ukazuje mi v **Tetuánu** můj průvodce Mohamed, Berber z pohoří Rif. „Teď už tu žádní Španělé nejsou. Ale kdysi dávno tady žili i Francouzi, ti zase měli tuhle ulici.“ – „Kdysi dávno“ je jediné příslovce času v Mohamedově repertoáru, obsáhne veškerou minulost – i proto, že mu jeho negramotnost brání přečíst si data na budovách, pokud tam nějaká jsou. Pravděpodobně má ale na mysli první polovinu 20. století, kdy v Maroku pobývalo až 500 000 Evropanů. Většina z nich zemi opustila po vyhlášení marocké nezávislosti v roce 1956. V současnosti zde žije až 60 000 Francouzů a až 25 000 Španělů. Jejich řady mírně doplňují španělští penzisté, jež k usazení v Maroku láká teplé podnebí a kupní síla jejich důchodu. Celkem vzato se však nad kolonisty zavřelo arabské moře.

Dokud jsem cestovala podél pobřeží, kam se soustředí průmyslová centra jako Tanžír, Rabat nebo Casablanca, narazila jsem na bělocha sotva několikrát denně (nepochybně i proto, že na přelomu července a srpna není v Maroku turistická sezóna). Dokonce i v hostelech u Atlantiku se mnou bydleli pouze Arabové. Na otázku, odkud pocházejí, jsem ale mnohokrát dostala odpověď „z Francie“.

„Já jsem z Toulouse,“ prohlásila moje dvacetiletá spolubydlící v Rabatu. „Hodně lidí tady na mě mluví arabsky, protože vypadám, jako že jsem místní – můj táta je Maročan –, ale já arabsky neumím.“

„A tvoje maminka je Francouzka?“

„No, dalo by se říct, že jo,“ ušklíbla se po krátkém zaváhání, „a vděčíme za to francouzskému kolonialismu. Ale já jsem se narodila ve Francii a strávila jsem tam celý život, takže jsem dejme tomu Francouzka.“

Na „dejme tomu Francouzku“ byly ale marocké poměry příliš sekulární.

„Můžeš prosím zavřít ty dveře?“ volala na mě, když jsem vcházela do našeho pokoje ve starém arabském domě. Místnosti byly uspořádané kolem vnitřního dvora a jediný zdroj světla představovaly právě masivní dveře vyřezávané ze dřeva, které se otevíraly do dvora.

„Jasně. Ale otevřela je služebná, aby se tu trochu vyvětralo.“

„Já vím, to právě nechápu. Služebná je přece taky žena. Musí vědět, že *na dvoře jsou muži!*“

A tak dívka – dost emancipovaná pro studium na univerzitě a cestu do Afriky – sedávala na podlaze v naprosté tmě, kdykoli chtěla svléknout hidžáb. Kolem se zatím procházely prostovlasé Maročanky, některé z nich odbarvené a v evropských šatech, dvě nebo tři dokonce v kraťasech. Stát prý do odívání občanek nezasahuje. Pouze v roce 2017 zakázal nošení a výrobu burek – prý proto, že v nich zločinci unikali policii (je ovšem pravda, že muslimky zahalené od hlavy k patě z ulic nezmizely). Zatím co v Anglii, Německu a ve Francii někdy imigranti vyhrožují nezahaleným Evropankám, Maroko se v odívání pozápadá, se zádrhely, ale nesporně.

Vraťme se ale ke zběsile křivolakým, tmavým uličkám *medíny*, přečpaným stánky s melouny, střevisi a hodinkami z druhé ruky, k těm uličkám, kde dřív žili Španělé nebo Francouzi. V Tetuánu jsou to *jenom* ulice. Nic neukazuje pád evropského kolonialismu lépe než Casablanca. Její omšelé, zšedlé art deco. Její *medína*, která spíš než Blízký východ připomíná slumy subsaharské Afriky: ruiny, hlína, černé děti, trh s rajským bohatstvím ovoce, motocykly bezmála srážející chodce. Casablanca je přesně tím, co si člověk představí pod titulem „milionová industriální metropole v Africe“; to znamená, že se paneláky, nahnané do historického centra jako stádečko, dotýkají hliněných hradeb. Přes výškové stavby není vidět ani největší přístav na severu kontinentu; jen tu a tam se za oponou panelů zvedá rameno jeřábu, nic víc.

„Co v Casablance? Tam je akorát mešita, jinak nechápu, proč by tam někdo jezdil,“ radili místní, s kterými jsem probírala itinerář. Mešita – ale jaká. V 70. letech ji pro krále začal stavět v Maroku usedlý francouzský architekt Michele Pinseau (z finanční tísně, kterou si tím způsobil, pak Hasanu II. pomáhala veřejná sbírka a ropné velmoci Arábie). Stojí částečně nad hladinou Atlantiku a stejně jako córdobská katedrála by do sebe pojala nádraží. Vedle ní se vypíná nejvyšší minaret světa (210 m), jenž každou noc laserem ukazuje k Mekce. „Co je to za *divnou* mešitu,“ zlobí se arabská středoškolačka z Belgie, která mi pomáhá najít prodejnu lístků, „do každé normální mešity přece může kdokoliv a zadarmo!“. Marocké batole ještě neví nic o islámu: uhání tím obrovským prostorem, který ne a na skončit, načež se svalí na tlusté koberce a kope nohama do vzduchu.

Jestliže si Arabové spojují Casablanku s mešitou, Evropany sem – samozřejmě – láká spíš stejnojmenný film. Takovým návštěvníkům průvodci doporučují *Rick's Café*, podnik s aluzivním názvem umístěný v budově ze 30. let, kde prý v „dobovém interiéru“ hraje „dobová hudba“. Nedávno ho založila jistá příčinnivá Kanadanka. Motiv z plakátu ke „Casablance“ nečekaně objevuji i na vývěsním štítu nějakého obchodu; vpředu i vzadu od něj ubíhají oprýskané koloniální fasády, a pak už v ulici není nic. Vůbec nic. Po Evropě zbyla bída. „Velké civilizační vítězství“ Spojenců – v němž přístav a zároveň průmyslové středisko na pobřeží Atlantiku sehrálo roli – je zblízka jen ruinou ve stylu art deco.

Američan Rick a dívka z bývalého Československa na útěku před nacisty...

Mám z Casablanky suvenýr stejně paradoxní, stejně ironický jako Héraklovy sloupy. V žádném pouličním stánku s knihami nechybí arabský překlad *Mein Kampf*. Ležívá vedle Machiavelliho *Vladaře* nebo jiných politických děl. Přední desky nahoře zdobí orlice se svastikou, anotace na zadních deskách mluví přísně nestranným tónem. Praví, že většina knihy vznikla při autorově uvěznění v Landsbergu. Původně se jmenovala „Čtyři léta boje proti lži, hlouposti a zbabělosti“ a rozdělena byla do dvou svazků. Zaznamenával ji Hess, vydal ji Amann, věnována je Eckartovi. V letech 1925–34 se prodalo na 240 000 výtisků, do konce II. světové války pak deset miliónů. „Kniha kombinuje autobiografické prvky s podrobným výkladem Hitlerových nacistických teorií,“ uzavírá anotace.

Prodavač věnoval letmý pohled mému výběru. „Adolf Hitler, velký válečník,“ glosoval.

V Rabatu jsem se spřátelila s mladým Maročanem jménem Kira. Trvalo dlouho, než řeč přišla na politiku; celý večer jsme se potloukali kolem hradeb z růžové hlíny, na nichž hnízdili čápi, pozorovali jsme z pevnosti nad městem ibisy a volavky v rákosinách a mluvili jsme o literatuře. Kira v poslední době četl Chalíla Džibrána, Dostojevského, Oscara Wilda a Korán. V pubertě se zřekl islámu a dlouho si pohrával s myšlenkou reinkarnace; i během tápání posledních let zůstal volnomyšlenkářem.

Po setmění jsme věnovali zběžnou návštěvu hudebnímu festivalu, který se konal na pobřeží. Kira pokynul směrem k pódiu.

„To, co teď zpívá, je stará píseň marockých Židů.“
„Jeden člověk v Tetuánu mi říkal, že většina Židů z Maroka odešla.“
„V parlamentu je jich pořád spousta. Král z toho není právě nadšený, akorát že s tím nic nenadělá.“

Před půlnocí jsme seděli na trávníku pod hradbami – hustém a sytě zeleném díky závlahovému systému, jímž král své milované město hýčká –, když Kira nadhodil:

„Jaký ty máš vlastně názor na Adolfa Hitlera?“

Jakou odpověď asi tak čeká mladík z hlavního města, mluvící francouzsky, anglicky a německy, často hostící cizince ze Západu a tolerantní k homosexualitě, ateismu a vegetariánství?

„Pozitivní,“ opáčila jsem.
„Fakt? Můžu tě obejmout?“

O několik dní později jsem se bavila s Omarem, mladým učitelem z Marrákeše. Pokud Omar něčím není, pak muslimským fundamentalistou. Nikoliv: Omar je ateista.

„Je pravda, že máte v parlamentu hodně Židů?“
„Je. I André Azoulay, králův poradce, je Žid.“
„A myslíš, že to Maroku prospívá?“
„To se nedá tak říct. Hlavně v tom nejsme jediní, ve všech parlamentech přece sedí Židé. Jsou to oni, kdo vládne světu.“

Zasmála jsem se. „Tohle se u nás říkat nesmí.“

„Já vím, nejhorší jsou v tom Spojené státy. U nás se zase nesmí být ateistou. Oficiálně tady žije 99 % muslimů, kdežto zbytek připadá na křesťany a židy. Ale není to pravda, ateistů musí být mnohem víc. Jen se o tom nemůže mluvit veřejně.“

Na obou stranách Héraklových sloupů máme svoje blízkovýchodní tabu. Patří to k paradoxům euro-afrického prostoru.

Žádný z nich ale není tak malebný jako *Mein Kampf* z Casablanky.

Psáno pro Dělský potápěč